

Светлана Чизмић¹
Ивана Б. Петровић
Милица Вукелић²

ИЗАЗОВИ 21. ВЕКА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ЗА КАРИЈЕРУ УЧЕНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА

Предмет прегледног рада су могућности за каријерни развој ученика основних школа са фокусом на образовање за каријеру у контексту теорија каријерног развоја, савременог света рада и националне Стратегије за каријерно вођење и саветовање. Циљ рада је разматрање могућности и начина образовања ученика основних школа за каријеру 21. века и извођење препорука за образовну политику и праксу.

У светлу савременог рада који обликују технолошке и друштвене промене, људи се стално сусрећу са новинама, неизвесношћу, нестабилношћу, ограниченим могућностима предвиђања и захтевима који се умножавају и усложњавају (Чизмић и Петровић, 2015). Све је ређа традиционална каријера запослених која подразумева сигурност, лојалност, посвећеност, бригу организације о запосленима (Torrington, Hall & Taylor, 2008). Пред данашњим основцима је нова, све динамичнија, неизвесна, променљива, флексибилна и разуђена каријера која излази из (физичких) граница једне организације у међународне и глобалне просторе. То подразумева све израженије захтеве у погледу потребних знања и вештина, ангажовање на привременим и повременим пословима. Модерна каријера подразумева непрекидно кретање (Arthur, Kharova & Wilderom, 2005) и све учесталије суочавање са новим пословима, пре свега у области информационих технологија и услуга. Послови се јављају и нестају таквом брзином да је образовном систему све теже да прати потребе тржишта рада. За успех у новој, модерној каријери постају све важнија понашања као што су адекватно реаговање у кризним ситуацијама и управљање стресом, брзо усвајање нових ИТ вештина, адаптивност у току рада и креативно решавање проблема (Pulakos, Arad, Donovan & Plamondon, 2000).

1 Одељење за психологију, илозофски факултет, Универзитет у Београду

2 Истраживање је део Пројекта 179018 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Иако се идеја о везивању каријере за целокупан животни ток може наћи још у радовима насталим средином 20. века (нпр. Super, 1953), почетком 21. века она постаје све реалнија, неопходнија и шире прихваћена. Британска трговинска комора истиче да у школама треба промовисати запошљивост и да образовање за каријеру треба да почне у основној школи (British Chambers of Commerce, 2014). Нешто раније, 2010. године, у 100 основних школа у Енглеској реализовани су посебно развијени програми образовања за каријеру (Shepherd, 2010). За узраст од осам година део курикулума се односио на то шта послодавци траже од запослених. На узрасту од 10 година деца су учила да реалистично приступе својим каријерним могућностима и како да напишу радну биографију (у којој ће на адекватан начин представити своја интересовања, школско постигнуће, постигнуће у области спорта и музике, и истаћи своје ИТ вештине). Циљ оваквих каријерних курикулума намењених ученицима основне школе је рано усмеравање на даље образовање за нови свет рада и коришћење свих образовних и професионалних могућности које су пред њима.

Теоријско утемељење програма образовања за нову каријеру може се наћи у радовима Доналда Супера, истакнутог истраживача и теоретичара каријерног развоја (Super, 1953; 1980). Суперова основна поставка је да је каријерни развој процес развоја селф-концепта. Према Суперовој периодизацији, прва фаза личног и каријерног развоја обухвата узраст до 14 година. Одликују је упознавање и развој сопствених потенцијала и потреба, као и опште упознавање са светом рада. Друга фаза обично почиње на прелазу од основног до средњег школовања. Кључно је испробавање личних склоности и вештина у оквиру школских активности, хобија и других активности слободног времена, као и кроз прве уласке у свет рада и радна искуства. Иако су садржај и динамика ових фаза познати истраживачима у области психологије рада веома дуго, Суперове идеје су постале посебно релевантне за контекст савременог тржишта рада и развоја нове каријере.

Идеје и праксе које произлазе из Суперове теорије уграђене су у наше стратегијске документе (Стратегија каријерног вођења и саветовања у Републици Србији, 2010), али за њихову реализацију у основним школама још увек постоји велики простор. Стратегијом каријерног вођења и саветовања у Републици Србији замишљено је да се образовање за каријеру имплементира у школама у оквиру различитих програма, а да га реализују наставници и каријерни саветници (психолози и педагози). образовање за каријеру обезбеђује знања о тржишту рада, помаже упознавању и разумевању себе у циљу припреме за рад, планирања рада, остваривања радне ефикасности и развијања свих животних улога. образовање за каријеру треба да допринесе развоју добробити појединца као радног човека који ће унапређивати и развијати свој радни контекст.

Образовање ученика основних школа за сложену и изазовну каријеру 21. века не треба да буде само у надлежности наставника и саветника (психолога и педагога). У каријерно образовање треба да буду укључени и руководство школе, родитељи, представници локалне заједнице и света рада.

Полазећи од Крумболцовог приступа, као кључно поставља се питање шта је то што ученици треба да науче у оквиру образовања за каријеру (Krumboltz, 2009). Да ли је циљ образовања за каријеру избор школе и занимања или припрема ученика за прилагођавање на променљиве и неизвесне околности савременог рада? Према Крумболцу (2009) курикулум управо треба да подстиче истраживање савременог света рада и занимања, стицање релевантних вештина и управљање искуствима.

Кључне импликације Суперове теорије (Super, 1953; 1980) за образовање за каријеру односе се на развијање знања о себи, појашњавање селф-концепта и подстицање каријерне зрелости. Развијање знања о себи подразумева и повезивање знања о себи са информацијама о занимањима и захтевима и очекивањима света рада. Ученике треба подстицати да стекну увид у што већи број занимања, делатности, рад у различитим друштвеним и привредним околностима. Да би ученици били мотивисани да уче, неопходно је истицати релевантност знања која стичу у оквиру различитих школских предмета за будући радни ангажман и подстицати их да усвоје-на знања повезују са различитим, реалним захтевима радног контекста 21. века. Посебан изазов за образовање за каријеру је осмишљавање начина на који би ученици основних школа, примерено свом развојном нивоу, могли да стичу радно релевантна искуства.

Образовање за каријеру током основне школе, стављено у контекст Савикасових (Savickas, 2012) разматрања каријере 21. века, треба да створи предуслове за конструкцију «малих прича» ученика које ће касније бити уклопљене у каријерни портрет. Креирање прича је основ адаптивбилности и фелксбилности које су неопходне за савремену каријеру, истовремено је и основ за успостављање смисла и континуитета који су субјективно важни радном човеку, а савремена каријера их све мање нуди.

Родитељи имају значајну улогу у обезбеђивању одрживости образовања за каријеру 21. века. Стручњаци истичу да родитељи треба да разговарају са децом о својим радним улогама, да обезбеде начине на које ће деца упознати посао који њихови родитељи обављају, као и услове у којима раде. Родитељи треба да подстичу децу да упознају различите послове и радне улоге, посебно оне који су у складу са интересовањима деце, као и да користе различите животне прилике за упознавање деце са различитим аспектима савремених занимања. Како би подржали темељно и одрживо образовање за каријеру, родитељи треба да се активно укључе у представљање савремених каријера и радних организација у школама.

Наравно, померање почетка образовања за каријеру на основношколски узраст прате и резерве. Да ли образовање за каријеру у основној школи ускрађује деци богатство света игре и маште? У савременим условима, образовање за каријеру у току основног школовања свакако може да подстакне ученике да развијају аспирације, увиђају значај образовања и да се припремају за свет рада. Имајући у виду савремену каријеру и шта све она обухвата, ако се томе довољно осетљиво приступи, никада није превише рано отворити са децом разматрање питања каријере. образовање за каријеру на раном узрасту не треба да распрши маштања о Храброј Мериди и Спајдермену, већ да их профилише као «мале приче» у складу са склоностима детета и одредницама савремене каријере.

Кључне речи: образовање за каријеру, ученици основне школе, каријера 21. века, Суперова теорија.

Литература

- Arthur, M. B., Khapova, S. N., & Wilderom, C. P. (2005). Career success in a boundaryless career world. *Journal of Organizational Behavior*, 26(2), 177-202. doi: 10.1002/job.290
- British Chambers of Commerce (2014). Skills & employment manifesto. London: Same. Retrieved from http://www.britishchambers.org.uk/J4108_Skills%20Manifesto_v4.pdf
- Krumboltz, J. D. (2009). The happenstance learning theory. *Journal of Career Assessment*, 17(2), 135-154. doi: 10.1177/1069072708328861
- Pulakos, E. D., Arad, S., Donovan, M. A., & Plamondon, K. E. (2000). Adaptability in the workplace: development of a taxonomy of adaptive performance. *Journal of Applied Psychology*, 85(4), 612-624. doi: 10.1037//0021-9010.85.4.612
- Savickas, M. L. (2012). Life design: A paradigm for career intervention in the 21st century. *Journal of Counseling & Development*, 90(1), 13-19. doi:10.1111/j.1556-6676.2012.00002.x
- Shepherd, J. (2010, January 26). Careers advice at primary school: why being Superman is no longer an option. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/education/2010/jan/26/primary-children-careers-advice>
- Strategija karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji (2010). [Strategy for career guidance and counselling in the Republic of Serbia]. Službeni glasnik RS, 55/05, 71/05-ispavka, 101/07 i 65/08. Retrieved from http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/1/1336_skvis_strategijakarijernog.pdf
- Super, D. E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8(5), 185-190. doi.org/10.1037/h0056046

- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 282-298. doi.org/10.1016/0001-8791(80)90056-1
- Torrington, D., Hall, L., & Taylor, S. (2008). *Human resources management* (7th ed). Harlow, Essex: Pearson Education.
- Čizmić, S. i Petrović, I. B. (2015). Tehnologija, mesto i ljudi: Budućnost psihologije rada. [Technology, place and people: The future of work psychology]. U M. Đurišić Bojanović (Ur.), *Novi pogledi i perspektive u psihologiji rada i organizacije* (str. 77- 97). Beograd: CPP.

Svetlana Čizmić³

Ivana B. Petrović

Milica Vukelić⁴

THE CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS' CAREER EDUCATION

The paper deals with possibilities for career development of elementary school students. We focus on career education in the context of career development theory, modern world of work and the National Strategy of career guidance and counselling. The aim was to analyse possibilities and ways of primary schools students' education for the 21st century career and to give recommendations for educational policies and practice.

In the context of contemporary work that is determined by technological and social changes, čizmi people are constantly faced with novelties, uncertainty, instability, lack of predictability and requirements that constantly multiply and become more complex (Čizmić & Petrović, 2015). In these circumstances, a traditional career that includes security, loyalty, commitment and employer's care for employees is very rare (Torrington, Hall & Taylor, 2008). Today's elementary school students are faced with a new, more dynamic, uncertain, variable, flexible and diverse career that goes beyond the (physical) boundaries of an organization, into international and global spaces. This implies increasing demands in terms of required knowledge and skills and engagement in temporary and periodical jobs (contingent employment). Modern career involves constant movement (Arthur, Khapova & Wilderom, 2005) and frequent changing jobs, primarily in the field of information technology and services. The new jobs appear and disappear with such a speed that educational system has difficulties to meet the needs of the labor market. For achieving success in a new, modern career, adequate response to crises and stress management, acquiring knowledge in new IT skills, adaptability to changes at work and creative problem solving become increasingly important (Pulakos, Arad, Donovan & Plamondon, 2000).

³ Department of psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

⁴ The research was financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia, grant number 179018.

Even though the idea of tying up the notion of career to the entire course of life can be found in research papers published in the middle of the 20th century (e.g. Super, 1953), today, at the beginning of the 21st century, it becomes more real, more necessary and more widely accepted. British Chambers of Commerce urges for promoting employability and career education starting from the primary school (British Chambers of Commerce, 2014). Somewhat earlier, in the year 2010, 100 primary schools in England introduced programs specially designed for career education (Shepherd, 2010). For the age of eight, a part of the curriculum was about informing students what employers look for. At the age of 10, children were taught about how to approach realistically to their career opportunities and how to write a CV (in which they have to adequately represent their interests, academic, sport and musical achievements, and to emphasize their IT skills). The aim of career education for primary school students is to offer guidelines for their further education in order to prepare them for the new world of work and to instruct them how to use their educational and professional competences.

The theoretical foundation of education programs for the new career can be found in the works of Donald Super, prominent career development researcher and theoretician (Super, 1953; 1980). Super's main conception is that career development is a process of self-concept development. According to Super's periodization, the first phase of personal and career development ends at the age of 14. It is characterized by the development of one's own potentials and needs, as well as by a general introduction to the world of work. The second phase usually starts after completing primary and at the beginning of secondary education. The key activity is testing personal preferences and skills within school activities, hobbies and other leisure activities, as well as through the introduction to the world of work and initial work experience. Although the content and dynamics of these phases have been well-known to researchers in the field of work psychology for a long time, Super's ideas have become more relevant in the context of contemporary labour market and development of a new career.

Ideas and practices arising from Super's theory are built in Serbian strategic documents (Strategy for career guidance and counselling in the Republic of Serbia, 2010), but they still have not been properly introduced into primary schools curricula. According to the Strategy for career guidance and counselling, career education should be implemented through various programs and carried out by teachers and career counsellors (psychologists and pedagogues). Career education provides knowledge about the labour market, helps students to get to know and understand themselves in order to prepare for work, make plans, be productive at work and develop all life roles.

Moreover, career education should contribute to the development of well-being of an individual as a working person that constantly improves and develops his/her competences.

Primary school students' education for the 21st century career must not be the sole responsibility of school teachers and counsellors (psychologists and pedagogues). Apart from them, school management, parents, representatives of local communities and business organizations should be included in career education.

Starting from Krumboltz's approach, the key question is what students should learn in the context of career education (Krumboltz, 2009). What is the goal of career education – providing support for choosing a school and a profession or preparing students to adapt to changing and uncertain contemporary work? According to Krumboltz (2009), a curriculum should encourage students to explore the modern world of work and occupations, and to acquire relevant skills and experiences.

Key implications of Super's theory (Super, 1953; 1980) for career education refer to developing students' self-concept, understanding self-concept and encouraging students' career development. Developing self-knowledge also involves linking the self-knowledge with information about occupations, demands and expectations of the world of work. Students should be encouraged to gain knowledge about as many occupations and working activities as possible, as well as about work in different social and economic circumstances. In order to motivate students to learn, it is necessary to emphasize the importance of the knowledge acquired by learning various subjects for their future employment. Students should also be encouraged to connect the acquired knowledge with the 21st century working requirements. A particular challenge for primary school students career education is to provide them with opportunities to acquire working experience appropriate to their age and level of development.

Career education in elementary schools, in the context of Savickas' (Savickas, 2012) reflexions about the 21st century careers, should create conditions for developing "small stories" that would later be incorporated into the career portrait. Creating a story is a basis of adaptability and flexibility that are necessary for a modern career. At the same time, it is also a basis for developing a sense of meaning and continuity that are personally important for a working person but are not sufficiently offered by a modern career.

Parents play an important role in ensuring the sustainability of education for 21st century career. Experts stress that parents should talk to children about their own work roles, provide ways in which children will get to know the work they do and the conditions in which they work. They should encourage children to learn about different jobs and work roles, especially those that are in line with children's interests, and use a variety of life opportunities to inform children about different aspects of contemporary careers. In order to support thorough and sustainable career education, parents should also actively participate in presenting contemporary careers and business organizations at schools.

As expected, introducing career education at elementary schools is accompanied by some reserves. Does career education in primary school deprive children of playing and imagination? Under contemporary circumstances, career education in primary schools can certainly encourage students to develop their aspirations, to recognize the importance of education and to prepare themselves for the world of work. Bearing in mind the contemporary career and what it involves, it is never too early to open a discussion about the issues of career with children, if it is approached in an appropriate way. Career education at early age does not need to dispel children's fantasies about the courageous Princess Merida and Spider-Man, but rather to profile them as "small stories" that are in accordance with child preferences and some aspects of modern career.

Key words: career education, elementary school students, 21st century career, Super's theory

References

- Arthur, M. B., Khapova, S. N., & Wilderom, C. P. (2005). Career success in a boundaryless career world. *Journal of Organizational Behavior*, 26(2), 177-202. doi: 10.1002/job.290
- British Chambers of Commerce (2014). Skills & employment manifesto. London: Same. Retrieved from http://www.britishchambers.org.uk/J4108_Skills%20Manifesto_v4.pdf
- Krumboltz, J. D. (2009). The happenstance learning theory. *Journal of Career Assessment*, 17(2), 135-154. doi: 10.1177/1069072708328861
- Pulakos, E. D., Arad, S., Donovan, M. A., & Plamondon, K. E. (2000). Adaptability in the workplace: development of a taxonomy of adaptive performance. *Journal of Applied Psychology*, 85(4), 612-624. doi: 10.1037//0021-9010.85.4.612
- Savickas, M. L. (2012). Life design: A paradigm for career intervention in the 21st century. *Journal of Counseling & Development*, 90(1), 13-19. doi:10.1111/j.1556-6676.2012.00002.x
- Shepherd, J. (2010, January 26). Careers advice at primary school: why being Superman is no longer an option. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/education/2010/jan/26/primary-children-careers-advice>
- Strategija karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji (2010). [Strategy for career guidance and counselling in the Republic of Serbia]. Službeni glasnik RS, 55/05, 71/05-ispavka, 101/07 i 65/08. Retrieved from http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/1/1336_skvis_strategijakarijernog.pdf
- Super, D. E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8(5), 185-190. doi.org/10.1037/h0056046

- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 282-298. doi.org/10.1016/0001-8791(80)90056-1
- Torrington, D., Hall, L., & Taylor, S. (2008). *Human resources management* (7th ed). Harlow, Essex: Pearson Education.
- Čizmić, S. i Petrović, I. B. (2015). Tehnologija, mesto i ljudi: Budućnost psihologije rada. [Technology, place and people: The future of work psychology]. U M. Đurišić Bojanović (Ur.), *Novi pogledi i perspektive u psihologiji rada i organizacije* (str. 77- 97). Beograd: CPP.